PRESUDA SUDA

14. srpnja 1972.(*)

U predmetu 48/69,

IMPERIAL CHEMICAL INDUSTRIES Ltd. (u daljnjem tekstu: ICI), sa sjedištem u Londonu i Manchesteru, uz asistenciju i zastupanje C. R. C. Wijckerheld Bisdoma i B. H. Ter Kuilea, odvjetnikâ pri Hoge Raad iz Nizozemske, s izabranom adresom za dostavu u Luxembourgu, u uredima J. Loescha, odvjetnika, 2, Rue Goethe,

tužitelj,

protiv

KOMISIJE EUROPSKIH ZAJEDNICA, koju zastupaju njezini pravni savjetnici, J. Thiesing, G. Marchesini i J. Griesmar, u svojstvu agenata, uz asistenciju profesora W. Van Gervena, s izabranom adresom za dostavu u Luxembourgu kod njezinog pravnog savjetnika, E. Reutera, 4, Boulevard Royal,

tuženika,

povodom zahtjeva za poništenje Odluke Komisije od 24. srpnja 1969. objavljene u Službenom listu br. L 195 od 7. kolovoza 1969., str. 11. i sljedeće, a u vezi s postupkom na temelju članka 85. Ugovora o EEZ-u (IV/26.267 – bojila),

SUD

u sastavu: R. Lecourt, predsjednik, J. Mertens de Wilmars i H. Kutscher, predsjednici vijeća, A. M. Donner, A. Trabucchi (izvjestitelj), R. Monaco i P. Pescatore, suci,

nezavisni odvjetnik: H. Mayras,

tajnik: A. Van Houtte,

donosi sljedeću:

Presudu

1 Neosporno je da je od siječnja 1964. do listopada 1967. došlo do tri opća i ujednačena povećanja cijena bojila u Zajednici.

RADNI PRIJEVOD

2 Između 7. i 20. siječnja 1964. došlo je do ujednačenog povećanja cijena od 15 % za većinu bojila na bazi anilina, uz izuzetak određenih kategorija, u Italiji, Nizozemskoj, Belgiji i Luksemburgu, kao i u određenim trećim zemljama.

3 Identično povećanje nastupilo je u Njemačkoj 1. siječnja 1965.

4 Istoga dana gotovo svi proizvođači u svim zemljama zajedničkog tržišta, izuzev Francuske, počeli su primjenjivati ujednačeni porast cijena bojila i pigmenata od 10 %, koji nisu bili uključeni u rast cijena iz 1964.

5 Nakon što ACNA nije sudjelovala u povećanju cijena na talijanskom tržištu 1965., ostali poduzetnici nisu povećali svoje cijene na tom tržištu kako je bilo najavljeno.

6 Gotovo svi proizvođači, osim u Italiji, počeli su sredinom listopada 1967. primjenjivati povećanje cijena za sva bojila, i to od 8 % u Njemačkoj, Nizozemskoj, Belgiji i Luksemburgu, te 12 % u Francuskoj.

7 U vezi s tim povećanjima, odlukom od 31. svibnja 1967., Komisija je na temelju članka 3. Uredbe br. 17/62 pokrenula postupak po službenoj dužnosti, radi navodne povrede članka 85. stavka 1. Ugovora o EEZ-u, protiv sedamnaest proizvođača bojila s poslovnim nastanom na zajedničkom tržištu i izvan njega, kao i protiv brojnih društava kćeri i predstavnika tih poduzetnika.

8 Odlukom od 24. srpnja 1969. Komisija je utvrdila da su ta povećanja rezultat usklađenih djelovanja, protivnih članku 85. stavku 1. Ugovora, i to između poduzetnika

– Badische Anilin - und Soda-Fabrik AG (BASF), iz Ludwigshafena,

– Cassella Farbwerke Mainkur AG, iz Frankfurta na Majni,

– Farbenfabriken Bayer AG, iz Leverkusena,

– Farbwerke Hoechst AG, iz Frankfurta na Majni,

– Française des matières colorantes SA, iz Pariza,

– Azienda Colori Nazionali Affini S. p. A. (ACNA), iz Milana,

– Ciba SA, iz Basela,

– J. R. Geigy SA, iz Basela,

– Sandoz SA, iz Basela, i

– Imperial Chemical Industries Ltd. (ICI), iz Manchestera.

9 Stoga je svakom od tih poduzetnika, osim ACNA-i čija je novčana kazna utvrđena na 400 000 obračunskih jedinica, izrekla novčanu kaznu od 50 000 obračunskih jedinica.

RADNI PRIJEVOD

10 Zahtjevom podnesenim tajništvu Suda 1. listopada 1969., poduzetnik Imperial Chemical Industries Ltd. pokrenuo je postupak protiv te odluke.

Tužbeni razlozi zbog povrede postupka i forme

O tužbenim razlozima u pogledu administrativnog postupka

a) Prigovor u vezi s potpisivanjem obavijesti o preliminarno utvrđenim činjenicama od strane službenika Komisije

11 Tužitelj tvrdi da je obavijest o preliminarno utvrđenim činjenicama, predviđena člankom 2. Uredbe Komisije br. 99/63, neregularna jer ju je potpisao generalni direktor za tržišno natjecanje *per procurationem*, iako takva dodjela ovlasti od strane Komisije nije dozvoljena.

12 Nije sporno da je glavni direktor za tržišno natjecanje samo potpisao obavijest o preliminarno utvrđenim činjenicama koju je član Komisije nadležan za probleme tržišnog natjecanja, izvršavajući ovlasti koje mu je Komisija dodijelila, prethodno odobrio.

13 Dakle taj službenik nije djelovao u okviru dodjele ovlasti, nego je jednostavno potpisao kao punomoćnik po ovlaštenju koje je dobio od nadležnog povjerenika.

14 Takvo ovlaštenje predstavlja mjeru koja se odnosi na unutarnju organizaciju službi Komisije, u skladu s člankom 27. privremenog poslovnika donesenog na temelju članka 7. Ugovora o osnivanju jedinstvenog Vijeća i jedinstvene Komisije od 8. travnja 1965.

15 Stoga taj tužbeni razlog nije osnovan.

(b) Prigovor u vezi s razlikama između „obavijesti o preliminarno utvrđenim činjenicama" i odluke o pokretanju administrativnog postupka

16 Tužitelj tvrdi da se obavijest o preliminarno utvrđenim činjenicama odnosi na povećanja cijena do kojih je došlo nakon donošenja odluke o pokretanju postupka, pri čemu se ta obavijest odnosi i na moguću primjenu novčanih kazni, dok se odluka o pokretanju postupka odnosi samo na postupak utvrđivanja povreda.

17 Jedini akt koji Komisiju obvezuje u pogledu njezinog stajališta o poduzetnicima protiv kojih je pokrenut postupak u vezi s povredom pravila tržišnog natjecanja jest obavijest o preliminarno utvrđenim činjenicama, a ne odluka o pokretanju tog postupka.

18 Ako poduzetnici u razdoblju između odluke i obavijesti nastave, sustavno ili povremeno, s postupanjem zbog kojeg je Komisija protiv njih odlučila pokrenuti postupak, na njihova prava obrane ne utječe činjenica da obavijest o preliminarno utvrđenim činjenicama uzima u obzir činjenice koje predstavljaju jednostavan nastavak prethodnih radnji, što uostalom zadovoljava načelo ekonomičnosti upravnih mjera.

19 Iako se odluka o pokretanju postupka odnosi „konkretno" na članak 3. i članak 9. stavke 2. i 3. Uredbe br. 17, ona se na tu uredbu odnosi u cijelosti, pa tako i na njezin članak 15. u vezi s novčanim kaznama.

RADNI PRIJEVOD

20 Stoga ti tužbeni razlozi nisu osnovani.

(c) Prigovori u vezi s povredom prava obrane

21 Tužitelj prigovara Komisiji da se u pobijanoj odluci pozvala na činjenice koje nisu navedene u obavijesti o preliminarno utvrđenim činjenicama te stoga nije mogla o njima zauzeti stajalište tijekom administrativnog postupka.

22 Kako bi se zaštitila prava obrane tijekom administrativnog postupka, dovoljno je da poduzetnici budu obaviješteni o bitnim činjeničnim elementima na kojima se prigovori temelje.

23 Iz teksta obavijesti o preliminarno utvrđenim činjenicama proizlazi da su činjenice koje se stavljaju na teret tužitelju u njemu jasno navedene.

24 Ta obavijest sadržava sve elemente potrebne za utvrđivanje pritužbi koji se stavljaju na teret tužitelju, a posebno uvjete pod kojima su povećanja cijena iz 1964., 1965. i 1967. najavljena i provedena.

25 Ispravci u pobijanoj odluci koji se odnose na točan tijek činjenica, a koji su učinjeni na temelju elemenata koje su zainteresirane strane dostavile Komisiji tijekom administrativnog postupka, ne mogu se isticati u prilog tom tužbenom razlogu.

26 Stoga taj tužbeni razlog nije osnovan.

(d) Prigovor u vezi sa zapisnikom sa saslušanja

27 Tužitelj prigovara tuženiku da je donio odluku prije nego što je tužitelj imao mogućnost iznijeti svoja očitovanja u vezi sa zapisnikom sa saslušanja zainteresiranih strana.

28 Članak 9. stavak 4. Uredbe Komisije br. 99/63 predviđa da zapisnik o bitnim izjavama svake saslušane osobe te osobe moraju odobriti nakon čitanja.

29 Ta odredba ima za cilj zajamčiti saslušanim osobama sukladnost zapisnika s njihovim bitnim izjavama.

30 Zapisnik sa saslušanja od 10. prosinca 1968. proslijeđen je tužitelju tek 27. lipnja 1969., to jest otprilike četiri tjedna prije donošenja odluke.

31 Iako je Komisija odugovlačila s priopćavanjem zapisnika, kašnjenje na koje se tužitelj žali moglo je utjecati na zakonitost odluke samo u slučaju sumnje u točnost njegovih izjava u zapisniku.

32 Budući da to nije bio slučaj, gore navedeni propust nije takve prirode da bi doveo u pitanje pobijanu odluku.

33 Stoga taj tužbeni razlog nije osnovan.

O tužbenom razlogu u vezi s obavijesti o odluci

RADNI PRIJEVOD

34 Tužitelj tvrdi da je Komisija, predvidjevši u članku 4. pobijane odluke da se obavijest o odluci mogla dati u sjedištima društava kćeri tužitelja s poslovnim nastanom na zajedničkom tržištu, te postupajući u skladu s time, povrijedila Ugovor ili, u najmanju ruku, bitna postupovna pravila.

35 Njemačko društvo kćer tužitelja, koje je Komisija obavijestila o odluci, nije dobilo nikakve ovlasti od društva majke s tim u vezi te, prema njemačkom pravu, nije bilo dužno dostaviti predmetne dokumente na znanje društvu majci.

36 Članak 191. stavak 2. Ugovora predviđa da „odluke priopćuju se onima kojima su upućene, a proizvode učinke od tog priopćenja". [neslužbeni prijevod]

37 U svakom slučaju, članak 4. pobijane odluke ne može promijeniti tu odredbu.

38 Stoga to ne može negativno utjecati na prava tužitelja.

39 Nepravilnosti u postupku obavješćivanja o odluci nisu povezane s aktom i stoga ne mogu na njega negativno utjecati.

40 U određenim okolnostima takve nepravilnosti mogu spriječiti početak tužbenog roka.

41 Drugi stavak članka 173. Ugovora predviđa da rok za podnošenje tužbe za poništenje protiv pojedinačnih akata Komisije započinje teći od datuma obavješćivanja tužitelja o odluci ili, u izostanku toga, od dana kada je potonji za nju saznao.

42 U ovom slučaju nesporno je da je tužitelj u cijelosti znao za tekst odluke i da je u propisanom roku iskoristio svoje pravo pokretanja tužbe.

43 U tim okolnostima, pitanje mogućih nepravilnosti u pogledu obavijesti postaje bespredmetno.

44 Dakle, gore navedeni tužbeni razlozi nedopušteni su zbog bespredmetnosti.

O tužbenom razlogu u vezi sa zastarom

45 Tužitelj tvrdi da je pobijana odluka protivna Ugovoru i pravilima o njezinoj primjeni, jer je Komisija pokretanjem postupka 31. svibnja 1967. u vezi s povećanjem cijena iz siječnja 1964. prekoračila svako razumno vremensko ograničenje.

46 Odredbe kojima se uređuju ovlasti Komisije o izricanju novčanih kazni u slučaju povrede pravila tržišnog natjecanja ne predviđaju nikakvu zastaru.

47 Kako bi ispunio svoju funkciju, rok zastare treba biti unaprijed određen.

48 Određivanje tog roka i njegovih načina primjene ulazi u nadležnost zakonodavca Zajednice.

49 Iako je, u nepostojanju odredbi u tom pogledu, temeljni zahtjev pravne sigurnosti protivan tome da Komisija može neograničeno odgađati izvršenje svojih ovlasti

RADNI PRIJEVOD

izricanja novčanih kazni, u ovom se slučaju ne može smatrati da je njezino ponašanje onemogućilo izvršavanje tih ovlasti u odnosu na usklađeno djelovanje iz 1964. i 1965.

50 Stoga taj tužbeni razlog nije osnovan.

Bitni tužbeni razlozi u vezi s postojanjem usklađenih djelovanja

Argumentacija stranaka

51 Tužitelj prigovara Komisiji da nije dokazala postojanje usklađenih djelovanja u smislu članka 85. stavka 1. Ugovora o EEZ-u u pogledu svakog od triju povećanja navedenih u pobijanoj odluci.

52 Prema toj odluci, dokaz *prima facie* o tome da su se povećanja cijena iz 1964., 1965. i 1967. dogodila kao rezultat usklađenog djelovanja nalazi se u činjenicama da su stope koje su za svako povećanje primjenjivali različiti proizvođači u svakoj zemlji bile jednake, da se s vrlo rijetkim iznimkama radilo o istim bojilima te da su povećanja nastupila u vrlo kratkim razmacima, ako ne i na isti datum.

53 Ta se povećanja ne mogu objasniti samo činjenicom da je struktura tržišta oligopolistička.

54 Nerealno je pretpostaviti da bi glavni proizvođači koji opskrbljuju zajedničko tržište mogli, bez prethodnog usklađivanja, u više navrata, u istoj mjeri i praktički u isto vrijeme, povećati cijene za jedan te isti važan asortiman proizvoda, uključujući i specijalne proizvode za koje je stupanj zamjenjivosti vrlo nizak ili čak ne postoji, i to u nekoliko zemalja gdje su uvjeti na tržištu bojila različiti.

55 Komisija je pred Sudom tvrdila da zainteresirane strane ne moraju nužno izraditi zajednički plan s ciljem usvajanja određenog ponašanja da bi se moglo reći da je došlo do usklađenog djelovanja.

56 Dovoljno je da unaprijed obavijeste jedni druge o stavu koji namjeravaju zauzeti kako bi svatko mogao regulirati svoje ponašanje očekujući da će njegovi konkurenti postupiti na isti način.

57 Tužitelj tvrdi da se pobijana odluka temelji na nedostatnoj analizi tržišta predmetnih proizvoda kao i na pogrešnom shvaćanju pojma usklađenog djelovanja, koji se pogrešno poistovjećuje sa svjesnim paralelnim ponašanjem sudionika oligopola, dok je takvo ponašanje posljedica samostalnih odluka svakog poduzetnika, određenih objektivnim gospodarskim potrebama, a posebno potrebom za povećanjem niske stope dobiti na proizvodnju bojila.

58 Naime, cijene dotičnih proizvoda pokazivale su stalnu tendenciju pada zbog oštre konkurencije između proizvođača koja je tipična za tržište tih proizvoda, ne samo što se tiče kvalitete proizvoda i tehničke pomoći kupcima, već i u pogledu cijena, a posebno značajnih popusta koji se pojedinačno odobravaju glavnim kupcima.

59 Jednake stope povećanja rezultat su cjenovnog vodstva (*price-leadership*) poduzetnika.

RADNI PRIJEVOD

60 Veliki broj bojila koje proizvede svaki poduzetnik u praksi onemogućuje podizanje cijena po pojedinačnom proizvodu.

61 S druge strane, različita povećanja cijena za zamjenjive proizvode ne bi mogla dovesti proizvesti ekonomski značajne rezultate zbog ograničene razine zaliha i vremena potrebnog za prilagodbu kapaciteta postrojenja znatno povećanoj potražnji, ili bi dovela do bespoštednog rata cijena.

62 Naposljetku, nezamjenjiva bojila čine tek mali dio u prometu proizvođača.

63 Uzimajući u obzir takve karakteristike tržišta i opću pojavu stalne erozije cijena, svaki sudionik oligopola koji je odlučio povećati cijene mogao je logički očekivati da će ga slijediti konkurenti koji imaju iste probleme u pogledu dobiti.

O pojmu usklađenog djelovanja

64 Članak 85. razlikuje pojam „usklađeno djelovanje" od pojma „sporazumi među poduzetnicima" ili pojma „odluke udruženja poduzetnika", a cilj je da se među ponašanja zabranjena tim člankom uvrsti oblik usklađivanja među poduzetnicima koji, iako nije realiziran u pravom smislu riječi, u praksi predstavlja namjernu suradnju među poduzetnicima, čime se izbjegava rizik tržišnog natjecanja.

65 Usklađeno djelovanje po svojoj naravi nema sva obilježja sporazuma, ali među ostalim može proizaći iz suradnje koja postaje očigledna iz ponašanja sudionika.

66 Iako se paralelno ponašanje ne može samo po sebi poistovjetiti s usklađenim djelovanjem, ipak može na njega ozbiljno ukazivati kada ono dovodi do uvjeta tržišnog natjecanja koji ne odgovaraju normalnim tržišnim uvjetima, uzimajući u obzir prirodu proizvodâ, važnost i broj poduzetnikâ te veličinu samog tržišta.

67 To je posebno slučaj ako je paralelno ponašanje takvo da zainteresiranim stranama omogućuje da uspostave ravnotežu cijena na razini različitoj od one do koje bi dovelo tržišno natjecanje te da konsolidiraju stečene pozicije na štetu stvarne slobode kretanja proizvoda na zajedničkom tržištu i slobode potrošača da izaberu svoje dobavljače.

68 Stoga se u konkretnom slučaju pitanje je li bilo usklađenog djelovanja može ispravno riješiti samo ako se dokazi na kojima se temelji pobijana odluka razmatraju istovremeno a ne zasebno, uzimajući u obzir karakteristike predmetnog tržišta.

O karakteristikama tržišta bojila

69 Tržište bojila karakterizira činjenica da 80 % tog tržišta opskrbljuje desetak proizvođača, u pravilu vrlo velikih, a koji često, osim tih proizvoda, proizvode i druge kemijske ili posebne farmaceutske proizvode.

70 Obrasci proizvodnje tih proizvođača, a time i njihove strukture troškova, vrlo su različiti, što otežava utvrđivanje troškova konkurentskih proizvođača.

71 Ukupan broj bojila vrlo je visok, s obzirom na to da ih svaki poduzetnik proizvodi više od tisuću.

RADNI PRIJEVOD

72 Prosječan stupanj zamjenjivosti tih proizvoda smatra se relativno visokim za standardne boje, ali može biti vrlo nizak ili čak ne postojati za posebne boje.

73 Što se tiče posebnih proizvoda, tržište u određenim slučajevima inklinira oligopolnoj situaciji.

74 S obzirom na relativno zanemariv utjecaj cijene bojila na cijenu krajnjeg proizvoda poduzeća korisnika, razina fleksibilnosti potražnje za bojilima općenito je na tržištu ograničena, što kratkoročno potiče povećanje cijena.

75 S druge strane, globalna potražnja za bojilima u stalnom je porastu, što potiče proizvođače da provode politiku koja im omogućuje da iskoriste to povećanje.

76 Na području Zajednice, tržište bojila sastoji se od pet odvojenih nacionalnih tržišta s različitim razinama cijena koje se ne mogu objasniti razlikama u troškovima i opterećenjima koja snose proizvođači u tim zemljama.

77 Stoga se čini da uspostava zajedničkog tržišta nije uopće utjecala na tu situaciju, budući da se razlike između cijena koje se naplaćuju u različitim zemljama nisu nimalo smanjile.

78 Suprotno tome, nesporno je da svako nacionalno tržište ima karakteristike oligopola i da se u većini njih razina cijena formira pod utjecajem „price leadera" (poduzetnik koji je vodeći u određivanju cijena) koji je u nekim slučajevima najveći proizvođač u samoj toj zemlji, a u nekima je proizvođač iz druge države članice ili iz treće zemlje koji djeluje posredstvom društva kćeri.

79 Prema stručnjacima, do podijeljenosti nacionalnih tržišta došlo je zbog potrebe da se kupcima pruži potrebna tehnička pomoć na licu mjesta i da se zajamče brze isporuke, uglavnom u malim količinama, budući da proizvođači, osim u iznimnim slučajevima, opskrbljuju svoja društva kćeri s poslovnim nastanom u različitim državama članicama te putem mreže agencija i skladišta jamče poduzećima korisnicima odgovarajuću pomoć i opskrbu.

80 Iz podataka dobivenih tijekom postupka proizlazi da čak i u slučaju kada proizvođač uspostavi izravnu vezu s važnim korisnikom iz druge države članice, cijene se obično formiraju prema mjestu poslovnog nastana korisnika, prilagođavajući se cijenama na nacionalnom tržištu.

81 Ako su se proizvođači, djelujući na taj način, u prvom redu prilagođavali specifičnostima tržišta bojila i potrebama svojih kupaca, ostaje činjenica da je podijeljenost tržišta koja je iz toga proizašla takva da fragmentiranjem učinaka tržišnog natjecanja izolira korisnike na njihovom nacionalnom tržištu te sprječava opću konfrontaciju proizvođača na cijelom zajedničkom tržištu.

82 Upravo u tom kontekstu, koji je svojstven funkcioniranju tržišta bojila, valja razmotriti sporne činjenice.

Povećanja iz 1964., 1965. i 1967.

RADNI PRIJEVOD

83 Povećanja iz 1964., 1965. i 1967., obuhvaćena pobijanom odlukom, međusobno su povezana.

84 Povećanje cijena od 15 % provedeno 1. siječnja 1965. u Njemačkoj za većinu bojila na bazi anilina bilo je samo proširenje na nacionalno tržište povećanja provedenog u siječnju 1964. u Italiji, Nizozemskoj, Belgiji i Luksemburgu.

85 Povećanje cijena određenih boja i pigmenata provedeno 1. siječnja 1965. u svim državama članicama osim u Francuskoj, odnosilo se na sve proizvode koji su bili izuzeti kod prvog povećanja.

86 Razlog zašto se povećanje cijena od 8 % u jesen 1967. povisilo na 12 % za Francusku leži u tome što se željelo nadoknaditi povećanja iz 1964. i 1965. u kojima to tržište zbog sustava kontrole cijena nije sudjelovalo.

87 Stoga se ta tri povećanja ne mogu razmatrati zasebno, iako se nisu odvijala u jednakim uvjetima.

88 Godine 1964. svi poduzetnici o kojima je riječ najavili su te odmah povećali cijene, a inicijativa je došla od Ciba-Italije, koja je 7. siječnja 1964., slijedeći upute Ciba-Švicarske, najavila i odmah provela povećanje od 15 %. Tu inicijativu, za talijansko tržište, u sljedeća 2 ili 3 dana slijedili su i ostali proizvođači.

89 ICI-Holandija pokazala je inicijativu provedbom istog povećanja u Nizozemskoj 9. siječnja, dok je istoga dana Bayer to učinio na belgijsko-luksemburškom tržištu.

90 Uz manje razlike, osobito između povećanja cijena od strane njemačkih poduzetnika s jedne strane i švicarskih i engleskih poduzetnika s druge strane, ta su se povećanja odnosila, za različite proizvođače i na različitim tržištima, na isti asortiman proizvoda, to jest na većinu boja na bazi anilina osim pigmenata, prehrambenih boja i boja namijenjenih za uporabu u kozmetici.

91 Što se tiče povećanja iz 1965., određeni poduzetnici unaprijed su, za njemačko tržište, najavili rast cijena do 15 % za proizvode koji su već bili predmetom takvog rasta na drugim tržištima, te od 10 % za proizvode čija cijena još nije bila rasla. Te su najave dane u razdoblju između 14. listopada 1964. i 28. prosinca 1964.

92 Prvu najavu dao je BASF 14. listopada 1964., a uslijedile su najave Bayera 30. listopada i Casselle 5. studenoga.

93 Ta su povećanja istovremeno provedena 1. siječnja 1965. na svim tržištima, osim na francuskom tržištu zbog zamrzavanja cijena u toj državi te na talijanskom tržištu gdje su drugi proizvođači također odbili povećati cijene, i to zbog odbijanja glavnog talijanskog proizvođača, ACNA-e, da poveća svoje cijene na tom tržištu, .

94 ACNA se također suzdržala od povećanja cijena za 10 % na njemačkom tržištu.

95 Inače, povećanje je bilo opće, istodobno su ga uveli svi proizvođači navedeni u pobijanoj odluci, a primjenjivalo se bez ikakvih razlika u asortimanu proizvodâ.

RADNI PRIJEVOD

96 Što se tiče povećanja iz 1967., tijekom sastanka održanog u Baselu 19. kolovoza 1967., kojemu su prisustvovali svi proizvođači navedeni u pobijanoj odluci, osim ACNA-e, društvo Geigy najavilo je da namjerava povećati prodajne cijene za 8 % počevši od 16. listopada 1967.

97 Tom prilikom predstavnici Bayera i Francolora najavili su da njihovi poduzetnici također razmatraju povećanje.

98 Od sredine rujna svi poduzetnici navedeni u pobijanoj odluci najavili su povećanje cijena od 8 %, a za Francusku 12 %, koje se trebalo početi primjenjivati od 16. listopada u svim zemljama osim Italije, gdje je ACNA ponovno odbila povećati svoje cijene, unatoč tome što je bila spremna slijediti kretanje cijena na drugim dvama tržištima, iako na datume različite od 16. listopada.

99 Promatrano u cjelini, tri uzastopna povećanja ukazuju na progresivnu suradnju između dotičnih poduzetnika.

100 Naime, nakon iskustva iz 1964., kada su povećanja cijena najavljena i provedena u isto vrijeme, uz manje razlike u pogledu asortimana proizvoda koji su njima bili obuhvaćeni, povećanja iz 1965. i 1967. ukazuju na drukčiji način poslovanja, kada su poduzetnici koji su pokrenuli inicijativu, BASF odnosno Geigy, unaprijed najavili da namjeravaju povećati cijene, što je poduzetnicima omogućilo da međusobno promatraju vlastite reakcije na različitim tržištima te da im se prilagode.

101 Tim prethodnim najavama razni poduzetnici uklonili su svaku neizvjesnost među sobom u pogledu svojeg budućeg ponašanja, a time i velik dio rizika koji je svojstven svakoj jednostranoj promjeni ponašanja na jednom ili više tržišta.

102 To je tim više slučaj jer su te najave, koje su dovele do utvrđivanja općih i jednakih povećanja cijena na tržištima bojila, učinile ta tržišta transparentnijim što se tiče postotka povećanja.

103 Dakle, predmetni su poduzetnici svojim postupanjem privremeno uklonili s tržišta neke preduvjete tržišnog natjecanja u pogledu cijena, koji su ometali provedbu paralelnog ponašanja.

104 Činjenicu da to ponašanje nije bilo spontano, potvrđuje analiza ostalih aspekata tržišta.

105 Na temelju broja prisutnih proizvođača nije moguće reći da se europsko tržište bojila, u strogom smislu, smatra oligopolom u kojem cjenovno tržišno natjecanje više ne može igrati značajnu ulogu.

106 Ti proizvođači dovoljno su jaki i brojni da postoji značajan rizik da neki od njih, prilikom povećanja cijena, odbiju pratiti opće kretanje te umjesto toga autonomnim ponašanjem pokušaju povećati svoj udio na tržištu.

107 Osim toga, činjenica da je zajedničko tržište podijeljeno na pet nacionalnih tržišta, s različitim razinama i strukturama cijena, čini spontano i ujednačeno povećanje cijena na svim nacionalnim tržištima malo vjerojatnim.

RADNI PRIJEVOD

108 Iako se opće i spontano povećanje cijena na svakom od nacionalnih tržišta jednostavno ne može isključiti, može se očekivati da će se ta povećanja razlikovati u skladu s konkretnim obilježjima različitih nacionalnih tržišta.

109 Stoga, iako paralelno određivanje cijena može za predmetne poduzetnike predstavljati zanimljiv cilj bez rizika, teško je zamisliti da bi do takvog paralelnog djelovanja došlo spontano i u isto vrijeme, na istim nacionalnim tržištima i za isti asortiman proizvoda.

110 Također nije vjerojatno da su povećanja iz siječnja 1964., uvedena na talijanskom tržištu a zatim proširena na nizozemsko i belgijsko-luksemburško, tržišta koja imaju malo toga zajedničkog kako u pogledu razine cijena tako i u pogledu strukture tržišnog natjecanja, mogla biti provedena u roku od dva do tri dana, bez prethodnog usklađivanja.

111 Što se tiče povećanja iz 1965. i 1967., usklađivanje se odvijalo na otvoren način, budući da su sve najave o namjeri povećanja cijena s učinkom od određenog datuma i za određeni asortiman proizvoda omogućile proizvođačima da odluče kakvo će biti njihovo ponašanje u odnosu na posebne slučajeve Francuske i Italije.

112 Postupajući na takav način, poduzetnici su unaprijed uklonili svaku neizvjesnost među sobom u pogledu svojeg ponašanja na različitim tržištima, a time i velik dio rizika koji je svojstven svakoj jednostranoj promjeni ponašanja na tim tržištima.

113 Opće i ujednačeno povećanje cijena na različitim tržištima može se objasniti jedino zajedničkom namjerom tih poduzetnika, prvo, da korigiraju razinu cijena, i stanje proizašlo iz tržišnog natjecanja koje se provodi u obliku davanja pojedinačnih popusta te, drugo, da izbjegnu rizik promjene uvjetâ tržišnog natjecanja koji je svojstven svakom povećanju cijena.

114 Činjenica da najavljena povećanja cijena nisu uvedena u Italiji i da je ACNA samo djelomično prihvatila povećanje iz 1967. na drugim tržištima samo potvrđuje ovaj zaključak, ali ga nikako ne pobija.

115 Funkcija cjenovnog tržišnog natjecanja jest održavati cijene na najnižoj mogućoj razini i poticati kretanje robe među državama članicama, omogućavajući time optimalnu raspodjelu aktivnosti u odnosu na produktivnost i sposobnost prilagodbe poduzetnika.

116 Razlike u stopama potiču postizanje jednog od temeljnih ciljeva Ugovora, to jest ispreplitanje nacionalnih tržišta, a time i izravan pristup potrošača izvorima proizvodnje cijele Zajednice.

117 Zbog ograničene fleksibilnosti tržišta bojila, što je rezultat čimbenika kao što su netransparentnost cijena, međuovisnost različitih bojila svakog proizvođača u svrhu razvoja asortimana proizvoda koje koristi svaki potrošač, relativno zanemariv utjecaj cijene tih proizvoda na cijenu krajnjeg proizvoda poduzeća korisnika te činjenica da je korisno imati lokalnog dobavljača što utječe na troškove prijevoza, potreba da se izbjegne svaka radnja koja bi mogla umjetno smanjiti mogućnost ispreplitanja različitih nacionalnih tržišta na razini potrošača dobiva posebnu važnost na tržištu dotičnih proizvoda.

RADNI PRIJEVOD

118 Iako je svakom proizvođaču dopušteno slobodno mijenjati cijene uzimajući pritom u obzir sadašnje ili moguće ponašanje svojih konkurenata, ipak je pravilima o tržišnom natjecanju iz Ugovora protivno da proizvođač na bilo koji način surađuje sa svojim konkurentima kako bi odredio tijek usklađenog djelovanja u pogledu povećanja cijena i kako bi osigurao provedbu tog povećanja tako da unaprijed ukloni svaku neizvjesnost u međusobnom ponašanju što se tiče njegovih bitnih elemenata kao što su stopa, predmet, datum i mjesto povećanja.

119 U tim okolnostima i vodeći računa o obilježjima tržišta predmetnih proizvoda, cilj ponašanja tužitelja, zajedno s ostalim poduzetnicima protiv kojih je pokrenut postupak, bio je zamijeniti rizike tržišnog natjecanja i opasnosti od spontanih reakcija konkurenata suradnjom koja predstavlja usklađeno djelovanje zabranjeno člankom 85. stavkom 1. Ugovora.

Učinak usklađenog djelovanja na trgovinu između država članica

120 Tužitelj tvrdi da ujednačena povećanja cijena nisu mogla utjecati na trgovinu između država članica jer, unatoč osjetnim razlikama između cijena u različitim državama, potrošači uvijek radije obavljaju kupovinu bojila u vlastitoj zemlji.

121 Međutim, iz prethodno navedenog proizlazi da su usklađena djelovanja, u nastojanju da održe rascjepkanost tržišta, mogla utjecati na uvjete u kojima se odvija trgovina predmetnih proizvoda između država članica.

122 Strane koje su djelovale na taj način tražile su, prilikom svakog povećanja cijena, da se rizici od mijenjanja uvjeta tržišnog natjecanja svedu na minimum.

123 Svrha ujednačenih i istodobnih povećanja cijena bila je posebno održavati *status quo*, osiguravajući na taj način da poduzetnici ne izgube svoje klijente, što je pomoglo da tradicionalna nacionalna tržišta te robe ostanu „zacementirana" na štetu stvarne slobode kretanja predmetnih proizvoda na zajedničkom tržištu.

124 Stoga taj tužbeni razlog nije osnovan.

Nadležnost Komisije

125 Tužitelj, čije je registrirano sjedište izvan Zajednice, tvrdi da Komisija nije nadležna da mu izriče novčane kazne samo zbog učinaka koje su na zajedničkom tržištu proizvele radnje koje je trebao izvršiti izvan Zajednice.

126 S obzirom na to da je riječ o usklađenom djelovanju, najprije valja utvrditi je li ponašanje tužitelja imalo učinke unutar zajedničkog tržišta.

127 Iz prethodno navedenog proizlazi da je do spornih povećanja došlo na zajedničkom tržištu i da se ona odnose na tržišno natjecanje između proizvođača koji djeluju unutar njega.

128 Stoga radnje zbog kojih je izrečena sporna novčana kazna predstavljaju djelovanja izravno provedena unutar zajedničkog tržišta.

RADNI PRIJEVOD

129 Iz onoga što je u vezi s postojanjem usklađenih djelovanja rečeno prilikom ispitivanja tužbenog razloga proizlazi da je tužitelj odlučio povećati prodajne cijene svojih proizvoda prema kupcima na zajedničkom tržištu u skladu s odlukom drugih uključenih proizvođača.

130 Oslanjajući se na ovlasti upravljanja koje ima nad svojim društvima kćeri sa sjedištem u Zajednici, tužitelj je mogao osigurati provedbu svoje odluke na tom tržištu.

131 Tužitelj prigovara da to ponašanje treba pripisati njegovim društvima kćerima, a ne njemu osobno.

132 Činjenica da društvo kći ima vlastitu pravnu osobnost nije dovoljna da se isključi mogućnost pripisivanja njezinog ponašanja društvu majci.

133 To posebno može biti slučaj kada društvo kći, iako ima vlastitu pravnu osobnost, ne odlučuje samostalno o svojem ponašanju na tržištu, već u bitnome provodi upute koje mu daje društvo majka.

134 Kada društvo kći ne uživa stvarnu autonomiju u određivanju svojeg pravca djelovanja na tržištu, zabrane propisane člankom 85. stavkom 1. mogu se smatrati neprimjenjivima u odnosu između njega i društva majke s kojim čini gospodarsku jedinicu.

135 S obzirom na jedinstvo tako formirane skupine, djelovanja društava kćeri mogu se u određenim okolnostima pripisati društvu majci.

136 Poznato je da je u to vrijeme tužitelj držao sve ili, u svakom slučaju, većinu udjela u tim društvima kćerima.

137 Tužitelj je mogao izvršiti odlučujući utjecaj na politiku prodajnih cijena svojih društava kćeri na zajedničkom tržištu i zapravo je iskoristio tu ovlast prilikom tri povećanja cijena o kojima je riječ.

138 Naime, u teleksima koje je povodom povećanja iz 1964. tužitelj poslao svojim društvima kćerima na zajedničkom tržištu, imperativno je odredio cijene i ostale uvjete prodaje koje su trebala primijeniti na svoje kupce.

139 U nedostatku suprotnih dokaza, treba pretpostaviti da je prilikom povećanjâ iz 1965. i 1967. u odnosima sa svojim društvima kćerima s poslovnim nastanom na zajedničkom tržištu tužitelj postupio na sličan način.

140 U tim uvjetima, formalna odvojenost društava, koja proizlazi iz njihove vlastite pravne osobnosti, ne isključuje jedinstvo njihovog ponašanja na tržištu u pogledu primjene pravila tržišnog natjecanja.

141 U biti je tužitelj taj koji je provodio usklađeno djelovanje unutar zajedničkog tržišta.

142 Stoga tužbeni razlog o nenadležnosti, koji ističe tužitelj, valja proglasiti neosnovanim.

RADNI PRIJEVOD

143 Tužitelj se žali da je u odluci navedeno nedostatno obrazloženje, jer se ne spominje veza između društva majke i njezinih društava kćeri kako bi se opravdala nadležnost Komisije.

144 Nepostojanje argumenta koji bi opravdao tu nadležnost ne sprječava preispitivanje osnovanosti odluke.

145 Nadalje, Komisija nije dužna u svojim odlukama navesti sve argumente na koje bi se naknadno mogla pozvati u odgovoru na tužbene razloge nezakonitosti koji bi bili izneseni protiv njezinih akata.

146 Stoga taj prigovor nije osnovan.

Novčana kazna

147 S obzirom na učestalost i opseg sudjelovanja tužitelja u zabranjenim djelovanjima te uzimajući u obzir posljedice tih djelovanja u pogledu stvaranja zajedničkog tržišta predmetnih proizvoda, iznos novčane kazne primjeren je težini povrede pravilâ tržišnog natjecanja Zajednice.

Troškovi

148 U skladu s člankom 69. stavkom 2. Poslovnika, svakoj stranci koja izgubi spor nalaže se snošenje troškova.

149 Tužitelj nije uspio u svojim tužbenim razlozima.

150 Stoga mu se nalaže snošenje troškova.

Slijedom navedenog,

uzimajući u obzir postupovne akte,

saslušavši izvješće suca izvjestitelja,

saslušavši usmena očitovanja stranaka,

saslušavši mišljenje nezavisnog odvjetnika,

uzimajući u obzir Ugovor o osnivanju Europske ekonomske zajednice, a posebno njegove članke 85. i 173.,

uzimajući u obzir Uredbu Vijeća br. 17/62 od 6. veljače 1962.,

uzimajući u obzir Uredbu Komisije br. 99/63 od 25. srpnja 1963.,

uzimajući u obzir Protokol o Statutu Suda Europskih zajednica,

uzimajući u obzir Poslovnik Suda Europskih zajednica,

RADNI PRIJEVOD

SUD

odbacujući sve druge opširnije ili protivne zaključke, proglašava i presuđuje:

1. Tužba se odbija.

2. Tužitelju se nalaže snošenje troškova u ovom postupku.

Objavljeno na javnoj raspravi u Luxembourgu 14. srpnja 1972.

[Potpisi]

---

* Jezik postupka: nizozemski

RADNI PRIJEVOD